A propòsit del llibre *Van Gogh. La vida*, d'Steven Naifeh i Gregory White Smith

Francesc Miralles

Crític i historiador de l'art.

Aquest estudi biogràfic sobre el pintor holandès Van Gogh, que ens presenten dos estudiosos divulgadors culturals americans, especialitzats en temes artístics i biografies d'artistes, és, en bona part, desconcertant. És públic que van escollir realitzar aquesta biografia perquè van arribar a la conclusió que aquest pintor és el més popular avui en dia entre el públic en general. Popularitat seva personal i popularitat de les seves obres: els va convèncer el fet que molts universitaris tinguessin penjats a la paret de la seva cambra *Els girasols* o *La nit estelada*. Ells intentaven repetir l'èxit que havien obtingut amb la biografia de Jackson Pollock amb la que van obtenir el Premi Pulitzer 1991 i que es va convertir en un best seller.

Des d'aquest plantejament, des del primer moment estableixen diversos mecanismes per impressionar i crear expectatives: així van fer que el Museu Van Gogh d'Amsterdam els hi traduís els textos més importants que no es trobaven en anglès –l'únic idioma que ells dos parlen i entenen– coincidint, en alguns moments, més d'onze traductors treballant per a ells; a la publicitat, quan la sortida del llibre, es deia que si la tesi de la mort era com ells apuntaven "canviaria la història de l'art". Quanta arrogància i presumpció! Quanta ignorància.

Deu anys llegint sobre Van Gogh, esquematitzant, ordenant dades i conceptes per donar-nos un volum de quasi mil planes. Mil planes contra setze, que són les que té l'apèndix sobre la mort de l'artista –apèndix del qual parlaré al final d'aquest comentari–.

The Washington Post s'equivocà plenament al dir que aquesta biografia es llegeix com una apassionant novel·la. No és pas cert, doncs el llibre es desenvolupa en un ritme lent, repetitiu, fatigós. S'intenta donar la trajectòria vital de l'artista, les seves anades i vingudes pels Països Baixos, Bèlgica i França de manera puntual, quasi diària, sense deixar-se a qui visita, què pensa, què sent –tot amb el suport dels milers de cartes que va escriure i que li van escriure–. No hi ha dubte que es tracta d'una recopilació precisa, fiable, però repetitiva quasi fins l'avorriment, doncs els estats d'ànim del pintor, les seves pors, les seves exaltacions, els fracassos i les reconciliacions familiars són repetitius, són una constant quasi diària, donant com a resultat una línia narrativa molt plana. Aquest sotmetre's a la correspondència com a guia condueix a una narrativa falta d'èpica en el discurs, doncs els alts i baixos són tan constants en els sentiments, en el cor, en el cap de l'artista, que tot queda gris. Els autors no apareixen en els moments de gran tensió, com podria ser l'estada de Gauguin a *La Casa Groga* d'Arlès, o el moment en què deixa Neuen, casa seva, de manera definitiva.

El principal defecte d'aquest complet estudi és la manca d'opinions dels escriptors. Es limiten a ordenar i transcriure; i com que en Van Gogh tot gira entorn la relació amb la família, amb Theo, el seu germà més petit que ell, amb el seu estat mental, centenars de planes es limiten a fer crònica puntual d'aquestes relacions i fets al llarg dels mesos. En realitat és un constant insistir en aquests punts i com que la narració es fa seguint tot el material que es té –bàsicament la correspondència– ens trobem en un discurs pla i reiteratiu al llarg de vuit-centes pàgines. Es tracta, quasi, d'una exal-

tació del seu estat mental. Per això es tracta d'una biografia sense grandesa. Sabent com van decidir-se per fer l'estudi de Van Gogh, encara queda més clar que els autors no senten el més mínim afecte per l'artista, no l'estimen ni com a tema.

Ja en el pròleg d'aquest ampli estudi se senyala que en el segle XIX neix la teoria, impulsada per Émile Zola, de què el pintor i la pintura es compenetren de tal manera que no es pot comprendre l'obra sense conèixer la vida de l'artista. El mateix Theo van Gogh insistia a tothora que per comprendre els quadres del seu germà era imprescindible conèixer el desgraciat que era. Així, al primer crític que va escriure sobre Vincent, Theo va agrair-li l'atenció que li dedicava, tot dient-li que havia aconseguit llegir els quadres, en la mesura que va veure l'home que hi havia al darrera. Així, aquesta biografia es cenyeix a la vida, a la persona, passant de llarg de l'obra. Tot se centra en la seva lluita física i es parla poc de l'obra que crea. És cert que el títol específica puntualment "la vida". Però per a qualsevol artista, bona part de la vida és l'obra. És per aquesta limitació als fets vitals, confirmats en la correspondència que s'empra constantment, que la part creativa de Van Gogh queda en segon pla. Quan s'explica la seva lluita per arribar a ser un bon artista, aquesta la limiten al fet de poder vendre obra per viure. S'insisteix en la dificultat que tenia per organitzar el quadre i definir les figures. S'insisteix en la lluita que tenia per realitzar allò que volia fer i quasi mai aconseguia.

I és en aquest punt on els autors es queden curts: si Van Gogh era inhàbil, si era un pertorbat, per què la seva pintura s'ha imposat? Per què agrada a una immensa majoria d'espectadors? Els autors no són capaços de sentir la poesia que Van Gogh desprenia, pintant o escrivint. Ell tenia una sensibilitat poètica que s'imposava a la seva inhabilitat com a dibuixant. Van Gogh no és un gran pintor, però les seves obres són colpidores, arravatadores. Les seves obres desprenen una poesia que quasi cap altre pintor obté. I això no ho saben explicar els autors.

Tot i que transcriuen aquelles conegudes frases seves –*«sempre m'he sentit un viatger que anava a algun lloc, que tenia un destí. Em dic a mi mateix que ni aquest lloc existeix, com tampoc existeix aquest destí...»*– no saben esprémer la poètica que aquestes frases comporten.

Després de llegir vuit-centes cinquanta pàgines, sembla que l'interès principal dels autors a l'escometre aquest estudi fos el de poder incloure l'Apèndix final en el que s'exposa la hipòtesi de què Van Gogh no va intentar suïcidar-se, sinó que va ser ferit de manera casual per dos joves esbojarrats. La hipòtesi es fa molt verídica en les consideracions que es detallen recollint opinions i manifestacions de diversos testimonis i historiadors anteriors. És molt probable que aquesta fos la veritable història i potser l'única que interessava als autors.

Però ni sent així canvia ni una ratlla la història de l'art i no calia explicar-ho després de castigar al lector a llegir centenars de pagines fatalment monòtones.

Steven Naifeh; Gregory White Smith, *Van Gogh. La vida*, Madrid, Taurus, 2012, 962 p.